

בראשונה כל מי שאבדה לו אבידה היה נותן סימנים ונוטלה. משרבו הרמאים התקינו שיהו אומרים לו צא והבא עדים שאינך רמאי וטול. וכן ספרו מעשה באביו של רב פפא (עתור"ד) שלא הכירוהו והצריכוהו שיביא עדים על אמינותו.
כתב הרא"ש: בסימן מובהק — יראה שמחזירים לכל אדם.

דפים כח — כט

סב. א. מצא דבר שעושה ואוכל או אוכל ואינו עושה — מה דינו?

ב. מה יעשה באבידה שלא באו בעליה לקחתה זמן רב?

א. כל דבר שעושה ואוכל — יעשה ויאכל (ולא ימכרו). ואולם לא הצריכוהו לטפל בו לעולם אלא כגון פרה וחמור — עד י"ב חדש. מכאן ואילך שם דמיהם (רש"י: מוכרם) ומניחם. וכן הדין בתרנגולת המטילה ביצים. עגלים וסייחים — מטפל בהם שלשה חדשים ואח"כ שם דמיהם. ובזמן שאין מרעה וצריך לפטמם על האבוס ממה שבבית — הואיל ודמיהם יקרים מטפל בהם שלשים יום בלבד. אווזים ותרנגולים — שלשים יום. ובברייתא אחרת אמרו שלשה ימים. וחילקו בין גדולים לקטנים (ונחלקו רש"י ורמב"ם ור"ח בבאור החילוק).

א. יש אומרים שצריך לשום ולמכור בבית דין, ויש אומרים שיכול לשום בינו לבין עצמו (ערא"ש רמב"ן ועוד).

יש מפרשים 'שם דמיהם' — עליו, והרי הם שלו ושל הבעלים בשותפות כדין השם בהמה למחצית שכר, שכל מה שיוכל לעשות להחזיר ליד בעלים — מחזיר (עפ"י רמב"ם וראב"ד — גו"א יג, טו).

ב. כל אותם הימים שמטפל באבידה, אם האכילם משלו — נוטל מן הבעלים. ונראה שנוטל בלא שבעה מפני תיקון העולם (רמב"ם יג, טז).

דבר שאינו עושה, ואוכל — ימכר, שאם אינו עושה כן נמצא מפסיד את בעליו ואין כאן השבה מעולה, והרי אמרה תורה והשבתו לו — ראה היאך תשיבנו.

ב. כל אבידה שיש לבעליה הפסד בגלל החזרות הוצאות המטפל בה — שם את דמיה. ואם מצא דבר שעושה ואוכל — מטפל בו ואינו מוכר, ולאחר הזמנים שקבעו חכמים — רשאי למכור, כפי שנתבאר. וכן דבר שאפשר בנקל למצוא כיוצא בו, ואין בעליו מקפיד על אותו החפץ או על חפץ אחר כמותו (ע' רא"ש; סמ"ע רסו סק"ל) — התירו לשום דמיה. ונחלקו תנאים האם מותר להשתמש בדמים, וכדלהלן.

נראה שהמוסר אבידה למשטרה, הואיל ואינם מתנהגים כפי ההלכה נמצא שהביאה למקום שאיננו שמור כדין. ואולם צריך עיון באופן שירשום על פנקסו שאם יתברר שהחזירו שלא כדין ישלם לבעלים, וירשום הסימנים — אפשר שמותר, כיון שסוף סוף על ידי המשטרה יושב החפץ לבעליו (מתוך הערות הגרשו"א על פרקנו, מובא בהשבת אבדה כהלכה' עמ' קנג).

דף כט

סג. א. המוצא אבידה ומוכרה משום הפסד בעליה, האם מותר להשתמש בדמים?

ב. המוצא מעות, האם יכול להשתמש בהן?
ג. המוצא תפלין וכד', האם יכול לשומן בדמים? ומה הדין ספרים הנמצאים?
ד. שומר אבידה או דמיה — האם הוא כשומר הנם, כשומר שכר או כשואל?
א. כל אבידה שנמכרת כדין, כגון דבר שאינו עושה ואוכל — רבי טרפון אומר: ישתמש בדמים. רבי עקיבא אומר: לא ישתמש.
אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי טרפון.

ב. אמר רבי חלבו אמר רב הונא: לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא אלא בדמי אבידה — הואיל וטרה בה, אבל מעות אבידה (כגון שמצא מעות בכיס או שלש מטבעות עשויות כמגדלים) שלא טרה בהן — לא ישתמש בהן. וכן אמר אביי לרב יוסף במעשה שבא לפניו אודות מעות יתומים שהיו מופקדים ביד החכם רחבה — לא ישתמש בהם. [ומדובר שהופקדו על ידי אביהם לזמן מרובה, שאל"כ בלאו הכי אסור לשומר להשתמש במעות כי צריך שיהיו מזומנים לפרעון, שמא יבוא המפקיד בכל עת ליטלם. ראב"ד].

וכן נפסק בשו"ע (רסז, כה). ומשמע מסתימת הדברים שאין מועיל שיכתוב שטר כסכום שמצא ולהשתמש במעות עד שיימצא המאבד. ולא דמי להתר שכתבו הפוסקים (ע"ש בסעיף כא) בחפצים שמצוי כמותם לקנות בשוק ואין אדם מקפיד על החפץ המסוים או אחר כיוצא בו, שמותר לשומו בדמים — כי שם י"ל שצריך להניח דמי החפץ שיהיו מזומנים ושומרים, ומה לי הם מה לי דמיהם. וע' בספר דברי חכמים (הל' אבידה ב 2) בשם הגרמ"פ שהמוצא מעות יכתוב שטר כסכום שמצא וכשיבוא אליהו יהא מוכן לשלם הסכום, ועתה משתמש במעות. וצ"ע.

ג. אמר שמואל: המוצא תפלין בשוק — שם דמיהן ומניחן לאלתר. ופירש אביי שאין זה דומה לספרים שאינו שם דמיהם אלא קורא בהם או גוללם מזמן לזמן שלא יתעפשו — כי הספרים אינם מצויים, מה שאין כן תפלין המצויים תדיר אצל האומן, והרי יכול בעל האבידה לחזור ולקנות תפלין בדמים. (וגם אין אדם מקפיד עליהם דוקא, וכך לו תפלין אחרות תחת אלו. עפ"י רא"ש).
נחלקו הראשונים בפירוש 'מניחן'; האם קאי אתפלין או על הדמים, שמניחם ברשותו עד שיבואו בעלים ואין לו להשתמש בהם.

מצא ספרים (בספרים שלהם העשויים בגלילה ומתעפשים כששוהים מלפתחם) — קורא בהם אחד לשלשים יום. ואם אינו יודע לקרות — גוללם (מתחילתם לסופם כדי שיכנס בהם איר. רש"י).
א. מפרש"י משמע שמשנתנו כרבי אליעזר בן יעקב, אבל לתנא קמא — גוללו כל שנים עשר חדש. ולסומכוס, בספר חדש (שממהר להתעפש) — שלשים יום, ובישן — שנים עשר חדש. ואולם מדברי הרמב"ם והרי"ף נראה שאין הדבר תלוי במחלוקת התנאים, שלא נחלקו אלא במפקיד ספר, אבל באבידה לדברי הכל שלשים יום.
ב. לדברי הר"ן (להלן ל.) לא התירו לקרוא בספר כשגוללו אלא משום מצוה. ולפי זה בספר חול אסור.

אבל לא ילמוד בהם בתחילה (מה שלא למד), ולא יקרא פרשה וישנה. ולא יקרא בו פרשה ויתרגם. ולא יפתח בו יותר משלשה דפים. ולא יקרא אחר עמו. ובמקום אחר אמרו לא יקראו בו שלשה בני אדם — משמע ששנים קוראים. וחילק אביי בין קריאה באותו ענין לקריאה בשני ענינים. (לפרש"י ורא"ש, בענין אחד אין קוראים שנים, ובשני ענינים קוראים. ואילו הרי"ף והרמב"ם פירשו להפך).

כשם שאסור לקרוא בו בתחילה, כך אסור להעתיק ממנו אפילו את אחת ברשות. דוקא בור, אבל חבר — מותר לקרוא בו ולכתוב ממנו ואפילו לכתחילה. והוא שאין לו כיוצא בו (או"ז בשם רב יהודאי גאון. מובא בהג"א).

ד. שומר אבידה — רבה אמר: כשומר חנם. רב יוסף אמר: כשומר שכר [אם משום שהוא שומר בעל כרחו ולא כש"ח שנעשה מרצונו. או משום שבזמן טיפולו באבידה הריהו עוסק במצוה ומרויח ממון שמחויב ליתן לעני אם יודמן לו באותה שעה. עפ"י ב"ק נו]. כאשר שם את האבידה בדמים — לדברי רבי עקיבא שאמר לא ישתמש בהם — הרי דינו כשאר שומר אבידה, שהוא כשומר שכר או שומר חנם, כאמור. (עבר ונשתמש — הריהו כשולח יד בפקדון ומתחייב באונסים. ראשונים). ולדברי רבי טרפון שאמר משתמש בדמים, אם אבדו — חייב באחריותם. ומשמע בסוגיא שלרבה דינו כשומר שכר, אבל לרב יוסף דינו כשואל שחייב באונסין [ו'אבדו' — כגון שטבעה ספינתו בים].

א. רבנו חננאל ובעל הלכות גדולות הרי"ף והרמב"ם (גו"א יג, ו) והריטב"א פסקו כרב יוסף. ואילו התוס' דחו ראיותיהם ופסקו כרבה. וכן צדד הרא"ש (וע' חו"מ רסו, טז כה ובש"ך). ולענין דמי אבידה הלכה כרבי טרפון.

וכתב הר"ן שלפי האמת לרבי טרפון דינו כשואל אפילו לרבה, ששמו חכמים דעתם של בני אדם שכל אדם רוצה ללוותם ולהתחייב באונסין ולא להעמידם בעין לעולם ושיהא חייב בהם בגניבה ואבידה בלבד. ויש חולקים. [ונפקא מינה להלכה, לדעות הפוסקים ששומר אבידה כשומר חנם, האם בדמי אבידה דינו כשומר שכר או כשואל]. (וע' חו"מ רסו, כה בש"ך ובסמ"ע).

ב. מבואר בתוס' שלרבי טרפון, גם אם קיימים הדמים בעינם, שבאו הבעלים קודם שנשתמש בהם המוצא — אין צריך ליתן להם אותם דמים עצמם אלא יכול ליתן אחרים במקומם.

סד. א. השואל ספר תורה או שאר דברים מחברו, האם מותר לו להשאילם לאחרים? וכיצד הוא מותר לקרוא בו?

ב. המפקיד ספר תורה אצל חברו, כיצד השומר מטפל בו? האם רשאי לקרוא בו?

א. השואל ספר תורה מחברו — הרי זה לא ישאילנו לאחר [ואין אומרים לענין זה 'נות לו לאדם שתיעשה מצוה בממונו' כי יצא שכרו בהפסדו, שהיום או מחר לא יהיה לו במה ללמוד ריטב"א]. והוא הדין בשאר חפצים, אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר, שיכול לומר לו אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר.

יש מי שכתב שאם אינו מוציא את הספר מרשותו, רשאים אחרים לקרוא בו (עפ"י כסף משנה — שכירות א).

בקרקות, לדעת הרמב"ם רשאי השוכר להשכיר לאחרים, שהרי הם כבני ביתו. ויש חולקים (עריטב"א כאן ולהלן עט:).

השואל לא ילמוד בו בתחילה (מה שלא למד) ולא יקרא אחר עמו.

א. דוקא בספר תורה אבל בספרי תלמוד אין חילוק בין לימוד בתחילה ללימוד של חזרה (רמב"ן ועוד ראשונים).

ב. נראה שאם יודע משאיל בשואל שאינו רגיל וצריך ללמוד בתחילה, והשאילו סתם — מותר ללמוד בו בתחילה, שעל דעת כן השאילו לו (ריטב"א).

ב. המפקיד ספר תורה אצל חברו — גוללו כל שנים עשר חדש (אם רוצה, אבל אינו מחוייב בדבר, אלא אם כן הלכו בעליו למדינת הים. עפ"י רשב"א ורא"ש). אם כשהוא גוללו פותחו וקורא בו — מותר. אם בשבילו פתחו — אסור. סומכוס אומר: בספר חדש — שלשים יום. בישן — שנים עשר חדש. רבי אליעזר בן יעקב אומר: אחד זה ואחד זה שלשים יום (כן הסיקו בפירוש דבריו). הרמב"ם והרי"ף נקטו שנים עשר חדש. ואילו הטור כתב שלשים יום, כאבידה.

דפים כט — ל

סה. א. כיצד יש לשמור ולטפל בבגדים ובכלים הנמצאים? האם מותר להשתמש בהם שימוש הנצרך לתועלתם? ב. פקדון שהלכו בעליו למדינת הים, האם רשאי וצריך להשתמש בו כדי שהפקדון יישמר ולא ייפסד ברבות הזמן כשהוא מונח ללא שימוש?

א. מצא כסות — מנערה אחד לשלשים יום. ולא ינערה בכל יום, שהניעור המרובה קשה לבגד. וכן אמרו שניעור בשני בני אדם או במקל — קשה לבגד. וגם חילקו בין בגד צמר לפשתן (ונחלקו הראשונים האם הניעור בצמר קשה או בפשתן). ושטחה לצרכה (לאווררה) אבל לא לכבודו. לצרכה ולצרכו — ספק.

א. כיון שהספק לא נפשט — הולכים לחומרא (רא"ש). והרי"ף השמיט הספק אלא העתיק לשון המשנה והברייתא. וע' אג"מ או"ח ח"ה מג, יג. וערמב"ן קדושין ה [ושם ס.]. שדרך הרי"ף לסתום הספקות).

ב. מבואר בתוס' שלא נסתפקו אלא בכגון שטיחת כסות, שאם נתיר לו לצרכה ולצרכו עלול להניחנה שטחה יותר מכדי צרכה, אבל שימוש מסוים בכלי כסף ונחושת וכן בקריאה בספר, שקצבו לו זמן ואופני שימוש מסוימים — מותר.

נודמנו לו אורחים — לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד (= קולב), אף לא לצרכה — לפי שעלולה ליפסד על ידי נתינת העין של אחרים או משום גנבים.

המוצא כלי כסף וכלי נחושת — משתמש בהם לצרכם (שלא יתעפשו כששומרם באדמה. רש"י), אבל לא לשחקם.

רש"י נקט (במשנתנו) שמשתמש בהם לפרקים ולזמן קצר. ומדברי התוס' (בד"ה לצרכו) נראה לכאורה שמשתמש בהם כרגיל.

כלי נחושת — משתמש בהם (אפילו) בחמין אבל לא על ידי האור מפני שמשחיקם. כלי כסף — בצונן אבל לא בחמין, מפני שמשחירם. מגריפות וקרדומות — משתמש בהם ברח אבל לא בקשה מפני שמפחיתם. כלי עץ — משתמש בהם בשביל שלא ירקבו. כלי זהב וכלי זכוכית — לא יגע בהם עד שיבא אליהו.

ב. כדרך שאמרו באבידה, כך אמרו בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים.

א. אמרו בירושלמי, אם היתה (הכסות) מרובה — נוטל שכרו הימנה (מובא ברשב"א).

ב. משמע לכאורה שפקדון שהלכו בעליו דינו כדין אבידה ממש ואין זה כאבידה מדעת. וצ"ע.